

УДК 339.7 (4+477)

М. В. Сидорук – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Європейський інструмент сусідства й партнерства як основна фінансова ініціатива Європейської політики сусідства для України

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

У статті проаналізовано деякі аспекти, що стимулюють розвиток двосторонніх взаємовідносин Україна–ЄС у межах фінансової ініціативи Європейської політики сусідства – Європейського інструменту сусідства й партнерства. **Представлено** основні дефініції понять із цієї проблематики. Розкрито концепцію ведення Європейської політики сусідства та охарактеризовано основні її завдання та підходи щодо реалізації основних інструментів. Проаналізовано основні складники Європейського інструменту сусідства і партнерства, доступні для України, які фінансуються Європейським Союзом у межах Європейської політики сусідства.

Ключові слова: Європейський Союз, Європейська політика сусідства, Європейський інструмент сусідства і партнерства.

Сидорук М. В. Европейский инструмент соседства и партнерства как основная финансовая инициатива Европейской политики соседства для Украины. В статье проанализированы некоторые аспекты, которые стимулируют развитие двусторонних взаимоотношений Украина–ЕС в рамках финансовой инициативы Европейской политики соседства – Европейского инструмента соседства и партнерства. Представлены основные **дефиниции** понятий по данной проблематике. Раскрыта концепция ведения Европейской политики соседства и охарактеризованы основные задачи и подходы по реализации основных инструментов. Проанализированы основные составляющие Европейского инструмента соседства и партнерства, доступные для Украины, которые финансируются Европейским Союзом в рамках Европейской политики соседства.

Ключевые слова: Европейский Союз, Европейская политика соседства, Европейский инструмент соседства и партнерства.

Sydoruk M. W. European Neighbourhood and Partnership Instrument as a Main Financial Initiative of the European Neighbourhood Policy for Ukraine. In the article it is analyzed some aspects that stimulate the development of bilateral relations between Ukraine and EU including the financial initiative of European Neighborhood Policy – European Neighborhood and Partnership Instrument. The basic concept definitions of existing issues are presented. It is disclosed the concept of European Neighborhood Policy and its basic objectives and approaches in the realization of main tools. The main available for Ukraine components of European Neighborhood and Partnership Instrument that are funded by the European Union within the European Neighborhood Policy are analyzed.

Key words: European Union, European Neighbourhood Policy, European Neighbourhood and Partnership Instrument.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розширення Європейського Союзу (ЄС) у 2004 р. є винятковою можливістю для посилення взаємовідносин із сусідніми країнами на основі спільних політичних та економічних цінностей, запобігаючи утворенню нових розмежувальних ліній у Європі та сприяючи стабільності і процвітанням у межах своїх нових кордонів і поза ними.

Європейський Союз співпрацює із сусідніми країнами, включаючи Україну, у рамках нового напрямку зовнішньополітичної ініціативи – Європейської політики сусідства (ЄПС) – European Neighbourhood Policy (ENP), яка має за мету створення навколо ЄС зони стабільності, безпеки і процвітання шляхом налагодження тісних довготривалих відносин із сусідніми країнами та пропонує державам-партнерам поглибити свої політичні відносини й економічну інтеграцію з Європейським Союзом.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Зазначена тема знайшла певне відображення в сучасній науковій думці. Зокрема, такі вчені, як Н. Андрусевич [3], Т. Васильців [1], В. Борщевський [4], М. Флейчук [1], Н. Мікула [4], присвятили свої дослідження лише окремим аспектам цієї проблематики.

Мета дослідження – проаналізувати співробітництво Україна–ЄС у межах фінансової ініціативи Європейської політики сусідства – Європейського інструменту сусідства і партнерства. **Завдання** дослідження – розкрити концепцію Європейської політики сусідства; охарактеризувати основні завдання та підходи Європейської політики сусідства; окреслити інструменти реалізації Європейської політики сусідства; проаналізувати основні типи програм Європейського інструменту сусідства і партнерства за участю України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Уперше концепція ЄПС була викладена у зверненні Європейської комісії «Ширша Європа» в березні 2003 р. Вона засвідчила, що формування відносин із країнами-сусідами – це один із пріоритетів зовнішньої

політики розширеного ЄС. ЄПС не торкається питання потенційного членства, натомість вона пропонує сусіднім країнам привілейовані відносини, які будуватимуться на взаємному визнанні спільних цінностей, переважно у сфері верховенства права; справедливого управління; дотримання прав людини, зокрема прав меншин; принципів ринкової економіки та безперервного розвитку. Глибина цих відносин залежатиме від того, наскільки ефективно втілюватимуться спільні заходи.

Основним документом, що визначає принципи, географічний масштаб і методологію, питання регіональної співпраці ЄПС, є «Стратегія Європейської політики сусідства», прийнята 12 травня 2004 р.

Базуючись на законодавчих межах, ЄПС для посилення двосторонніх зв'язків пропонує допомогу в проведенні реформ, які будуть стимулювати економічний та соціальний розвиток країн.

Зміцнюючи політику сусідства в регіоні, Європейський Союз орієнтується на два основні завдання:

– співпраця з партнерами з метою зниження рівня бідності та створення зони спільного процвітання й цінностей, які ґрунтуються на глибокій економічній інтеграції, міцних політичних і культурних зв'язках, посиленій транскордонній співпраці та спільній відповідальності за запобігання конфліктам між ЄС та її сусідами;

– закріплення пропозицій ЄС щодо конкретної вигоди та привілейованих відносин у межах диференційованих рамок, які відповідають прогресу, зробленому партнерськими країнами в політичних та економічних реформах [2].

Такий підхід Європейського Союзу базується на таких цілях:

- розширення внутрішнього ринку та регуляторних структур;
- привілейовані торговельні відносини та відкриття ринку;
- перспективи для законної міграції та руху людей;
- інтенсивна співпраця з метою запобігання та боротьби зі спільними загрозами для безпеки;
- активне політичне залучення ЄС до запобігання конфліктам і їх вирішення;
- активніші зусилля для сприяння правам людини, глибокій культурній співпраці та поглибленню взаєморозуміння;
- інтеграція в торговельні, енергетичні та телекомунікаційні мережі і європейську дослідницьку зону;
- нові інструменти для сприяння і захисту інвестицій;
- підтримка інтеграції у глобальну торговельну систему;
- посилена допомога, краще реагування на потреби;
- нові джерела фінансування [3].

Сьогодні ЄПС поширюється на 16 держав-партнерів регіонів Східної Європи, Південного Кавказу, Північної Африки та Близького Сходу й реалізується через підписання із зацікавленими сторонами т. зв. планів дій терміном від трьох до п'яти років, що визначають коротко- та середньострокові цілі співробітництва ЄС із кожною окремою державою.

Двосторонні відносини між ЄС і більшістю країн, які беруть участь у ЄПС, мають достатньо високий рівень розвитку. У таких регіонах, як Східна Європа та Південний Кавказ, основою для договірних відносин є угоди про партнерство і співробітництво, які передбачають розвиток співробітництва й економічної інтеграції в різноманітних сферах.

Основним інструментом реалізації Європейської політики сусідства на національному рівні є Плани дій, прийняті та погоджені Європейським Союзом та національними урядами.

Для України Стратегічний документ розроблений на період 2007–2013 рр. Допомога ЄС Україні протягом цього періоду матиме за мету підтримку впровадження реформ на підставі політичних завдань, визначених Угодою про партнерство і співробітництво між ЄС і Україною (1998 р.) та Планом дій Україна–ЄС (2005 р.). Серед 12 держав, що уклали з ЄС плани дій, Україна була першою. План дій Україна–ЄС утратив чинність у березні 2009 р. Наразі двосторонні відносини України та ЄС регламентуються Порядком денним асоціації Україна–ЄС (EU – Ukraine Association Agenda) – новим практичним інструментом підготовки до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС до моменту набуття нею чинності.

Із формальної точки зору, План дій Україна – ЄС належав до інструментарію ЄПС, проте Порядок денний асоціації формально не прив'язується до Європейської політики сусідства, а подається як ексклюзивний двосторонній інструмент взаємодії між Україною та ЄС, покликаний посилити саме двосторонню основу співробітництва та виокремити її із загального контексту Європейської політики сусідства.

Згідно зі Стратегічним документом визначені стратегічні завдання співпраці ЄС із Україною:

- взаємовигідна співпраця, яка сприяє переходу України до зрілої демократії та ринкової економіки;
- імплементація Європейської політики сусідства;
- гарантування безпеки;

– завдання щодо політики розвитку (зниження рівня бідності, впровадження якісного управління, повага до основних прав і свобод людини) [5].

Пріоритетні сфери допомоги Європейського Союзу Україні були визначені ще в Плані дій Україна-ЄС, беручи до уваги прийняття Порядку денного асоціації. До них належать:

– політичний діалог і реформування (зміцнення демократії, верховенства права, якісного управління, забезпечення основних прав та свобод людини, боротьба зі злочинністю і корупцією, розвиток громадянського суспільства, співпраця в зовнішній політиці й політиці безпеки);

– економічна й соціальна реформа та розвиток (ефективне функціонування ринкової економіки, покращення інвестиційного клімату, соціальна реформа, наближення до соціальних стандартів ЄС, зниження рівня бідності, покращення ситуації із зайнятістю, зменшення регіонального дисбалансу);

– торгівля, ринкові та регуляторні реформи (розвиток ринкових і регуляторних реформ, вдосконалення митного законодавства та процедур, законодавства про установи й компанії, політика захисту споживача, розвиток законодавчої адміністративної структури для діяльності малих і середніх підприємств, прав інтелектуальної та промислової власності, державної закупівлі й статистики);

– співробітництво у сфері юстиції, свободи й безпеки (міграція та надання притулку, управління кордонами, організована злочинність і тероризм, судочинство і верховенство права, боротьба з відмиванням грошей);

– транспорт, енергетика, інформаційне суспільство і навколишнє середовище (виконання Меморандуму про взаєморозуміння щодо співпраці в галузі енергетики, підвищення енергоефективності, відновлювання джерела енергії, зміна клімату, зростання ефективності, безпеки і надійності транспортування, виконання багатосторонніх екологічних угод, покращення якості води, управління відходами, попередження промислових ризиків, охорона природи, використання нових технологій інформаційного суспільства);

– міжлюдські контакти (вдосконалення системи освіти, участь у програмах обміну, співпраця у сфері культури, підтримка наукового й технологічного співробітництва) [6].

Із запровадженням нового фінансового інструменту ЄС для країн, які охоплені Європейською політикою сусідства, – Інструмент європейського сусідства й партнерства (ІЄСП) – European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI), що базується на попередньому досвіді імплементації таких програм, як TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States – Технічна допомога Співдружності Незалежних Держав), MEDA (Euro-Mediterranean Partnership – Європейське Середземноморське партнерство), PHARE (Poland and Hungary: Aid for Restructuring of the Economies – Польща та Угорщина: сприяння реструктуризації економіки) та інших, Україна отримала нові можливості для розвитку двосторонніх взаємовідносин.

Правове поле засад функціонування ІЄСП окреслює Регламент (ЄС) № 1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 р.

Таблиця 1

Загальна характеристика ІЄСП*

Фінансові асигнування	11 млрд 181 млн євро, з яких: 95 % – країнові та багатокраїнові програми 5 % – програми прикордонного співробітництва
Бюджетні роки впровадження	із 2007 по 2013 (включно)
Країни-партнери	Азербайджан, Алжир, Білорусь, Вірменія, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Йордан, Ліван, Молдова, Марокко, Палестинська Автономія, Росія, Сирія, Туніс, Україна

*Складено за: [2].

Метою впровадження ІЄСП є поширення співпраці і прогресивної економічної інтеграції між Європейським Союзом та країнами-партнерами; надання сприяння у впровадженні в дію договорів про партнерство та співробітництво, угод про співпрацю, а також наявних існуючих і майбутніх договорів; підтримка зусиль країн-партнерів, спрямованих на впровадження доброго врядування та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Регламентом ІЄСП передбачено надання зовнішньої допомоги у вигляді:

- цільових адміністративних заходів;
- інвестицій;
- підтримки в отриманні пільгових кредитів ЄІВ та інших фінансових установ ЄС;
- секторальної та бюджетної допомоги;

– забезпечення відсоткових субсидій, зокрема для позик, спрямованих на захист навколишнього середовища;

– технічної допомоги тощо.

Згідно з положеннями вищезгаданого Регламенту ЄІСП, Європейський Союз може надавати допомогу на підтримку заходів у 29 сферах співробітництва, як правило, із часткою дофінансування країнами бенефіціарами державним коштом, внесками інших бенефіціарів та з інших джерел. Політика і програми, які фінансуються згідно із цим Регламентом, мають відповідати політиці Європейського Союзу, угодам, підписаним Співтовариством і партнерськими країнами, а також багатостороннім угодам і міжнародним конвенціям, сторонами яких вони є. На основі положень відповідної стратегії та індикативної програми розробляються відповідні програми дій, які визначають цілі, галузі діяльності, очікувані результати, процедури управління й загальну суму запланованого фінансування. Вони враховують досвід, отриманий при попередньому впровадженні зовнішньої допомоги ЄС та містять перелік заходів, які фінансуються, визначення сум, виділених для кожного заходу, й індикативний графік виконання.

У межах ІЄСП фінансуються такі типи програм: національні, регіональні, тематичні та транскордонні. Із кожної із цих програм виділяються свої пріоритети розвитку й індикативні асигнування (табл. 2).

Таблиця 2

Складники ЄІСП, доступні для України*

Складники	Пріоритети	Індикативні бюджети, млн євро
Національна індикативна програма 2007–2010 рр.	– Підтримка демократичного розвитку та належного державного управління; – підтримка регуляторних реформ та розвитку адміністративного потенціалу; – підтримка розвитку інфраструктур	492,0
Національна індикативна програма 2011–2013 рр.	– Належне управління та верховенство права; – сприяння набранню чинності Угоди про асоціацію Україна–ЄС (уключаючи глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі); – сталий розвиток	470,050
Східна регіональна програма 2007–2010 рр.	– Мережі; – охорона навколишнього природного середовища та лісокористування; – міграційний та прикордонний менеджмент, протидія проявам транскордонної злочинності, співробітництво в митній сфері; – міжлюдські контакти, інформаційна підтримка; – ліквідація протипіхотних мін, надлишків вибухових речовин, тактичних озброєнь; – демократія, належне управління та стабільність	223,5
Індикативна Східна регіональна програма 2010–2013 рр.	– Економічний розвиток; – зміна клімату, енергетика й охорона навколишнього середовища; – посилення інтеграції до ЄС та регіональне співробітництво	348,57
Міжрегіональна програма 2007–2010 рр.	– Сприяння реформам через надання порад та експертиз із боку інституцій ЄС; – сприяння вищій освіті та студентському обміну; – сприяння співробітництву між «регіональними акторами» країн-партнерів та країн-членів ЄС; – сприяння стратегічному співробітництву між Україною та ЄС; – сприяння реформуванню через європейські рекомендації та експертизи; – сприяння модернізації вищої освіти та мобільності студентів	260,6
Індикативна Міжрегіональна програма 2011–2013 рр.	– Сприяння розвитку співробітництва суб'єктами місцевого самоврядування країн ЄС та країн-партнерів; – сприяння розвитку інвестиційних проектів у країнах-партнерах; – сприяння розвитку співробітництва між партнерами ЄІСП та ЄС; – сприяння міжрегіональному культурному розвитку	757,7
Програми прикордонного співробітництва 2007–2013 рр.	Україна–Польща–Білорусь Україна–Румунія–Молдова Україна–Угорщина–Словаччина–Румунія Чорне море	186,201 126,618 68,638 17,306

*Складено за: [7].

Протягом 1991–2006 рр. у межах ЄПС ЄС надав Україні допомогу в розмірі 2,4 млрд євро в межах географічно прийнятних програм. Згідно з Регламентом нового інструменту фінансування – ЄІСП загальний обсяг коштів, доступних для України, на період із 2007 по 2013 рр. становить 2,7 млрд євро.

Ця допомога розподіляється на:

- Національну програму (962,05 млн євро);
- Східну регіональну програму (572,07 млн євро);
- Міжрегіональну програму (1018,3 млн євро);
- Програму прикордонного співробітництва (398,8 млн євро), яка, у свою чергу, складається із чотирьох окремих програм (трьох – сухопутних та однієї – програми морських кордонів):
  - «Україна–Польща–Білорусь» (186,201 млн євро);
  - «Україна–Угорщина–Словаччина–Румунія» (68,638 млн євро);
  - «Україна–Румунія–Республіка Молдова» (126,718 млн євро);
  - «Чорне море» (20,206 млн євро).

Перелічені програми створюють перспективи розвитку не лише для двосторонніх взаємовідносин між країнами-учасниками, а й слугують міцною платформою співпраці Україна – ЄС, саме тому надані можливості мають використовуватися максимально ефективно зі зведенням до мінімуму «ефекту бар'єру», пов'язаного з наявністю кордонів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, головним завданням для України на сучасному етапі взаємовідносин із Європейським Союзом є вдале використання можливостей співробітництва й органічне поєднання переваг досвіду та імплементації ЄІСП, що в подальшому дасть змогу вивести формат співпраці Україна–ЄС на якісно новий рівень.

Список використаної літератури

1. Васильців Т. Г. Пріоритети підвищення ефективності транскордонного співробітництва та зміцнення конкурентоспроможності підприємництва західних регіонів України / Т. Г. Васильців, В. В. Борщевський, М. І. Флейчук та ін. – Львів : ЛФ НІСД, 2010. – 168 с.
2. Загальна характеристика ІЕСП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/54523.htm>
3. Інструмент європейського сусідства і партнерства – нові можливості для України / за ред. Н. Андрусевич. – Львів : [б. в.], 2008. – 160 с.
4. Мікула Н. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС / Н. Мікула, В. Борщевський, Т. Васильців. – Львів : Ліга Прес, 2009. – 436 с.
5. Оцінка виконання Плану дій Україна – ЄС: довілля та сталий розвиток / за ред. Н. Андрусевич. – Львів : [б. в.], 2009. – 104 с.
6. Порядок денний асоціації Україна–ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&ctime=1266423569791
7. Стан фінансування проектів в рамках надання ЄС технічної та фінансової допомоги Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/54524.htm>
8. European Neighbourhood & Partnership Instrument. Strategy Paper 2007–2013. Indicative Programme 2007–2010. Executive Summary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/>

Статтю подано до редколегії
31.10.2011 р.